

**ASPECTS DE LA VIE POPULAIRE
EN EUROPE, AMOUR ET MARIAGE,
Ministerie van Nederlandse Cultuur en
Nationale Opvoeding, Antwerpen 1975,
293 str. + 24 table**

Po riječima P. Rocka, koji je napisao uvodnu riječ ovom katalogu, zahvaljujući radu i istraživanjima što se vrše u većini evropskih zemalja na području etnologije i rezultatima tih istraživanja, mogu se u Evropi odrediti linije podjele istih etnografskih činjenica, tema, navika i običaja. Takav bi posao bio komparativno izučavanje evropske etnografije. Po njegovim riječima, rezultati takvog istraživanja često su iznenađujući i pokazuju da su etnografske granice šire i da teku sasvim različito od političkih granica, a to bi bila zadivljujuća potvrda jedinstva u kulturnoj raznolikosti Evrope.

Čini se da je isticanje takvog jedinstva ujedno i cilj ovih izložbi, ili barem jedan od ciljeva.

Kao i katalog iz Liègea, i ovaj je luksuzno opremljen, ilustriran reprodukcijama i fotografijama u boji i u crno-bijeloj tehnici (osim tabla tu je i 201 ilustracija u tekstu); podijeljen je u 22 dijela (po zemljama sudionica), svakom dijelu prethodi kraći uvodni tekst. Uvodni tekst o Jugoslaviji napisala je Radmila Kajmaković.

Neću govoriti pojedinačno o doprinosima svake zemlje ovoj izložbi, jer izložba i nije predmet ovog prikaza, nego samo katalog s izložbe. Mogao bih, dakle, još samo reći da je oprema ovih kataloga negdje na razini opreme boljih likovnih monografija kod nas, i to bi bilo dovoljno; ali još ću se ipak zadržati na nekim stavovima W. van Nespena, komesara ove izložbe, jer njegov uvodni napis o sadržaju izložbe očito ističe ideje vodilje organizatora.

Van Nespen napominje prvo kako tako opsežan projekt traži kooperaciju i mnogo razumijevanja od strane posjetilaca. Zatim utvrđuje da se ljubav i brak ovdje promatraju s **folklornog aspekta** (potcrtao I. L.), te navodi po njegovu mišljenju prihvatljivu definiciju braka F. M. Keesinga: »Zajednica društveno potvrđena i priznata, kojom 'vjenčana' i 'vjenčani' javno ugovaraju

obaveze što ih propisuje pojedino društvo u kojem žive u vjenčanom stanju.«

Prvi prigovor ovoj definiciji jest da je ona cirkularna, jer se pojam braka (marriage) definira uz pomoć pojmova «vjenčana» (mariée) i »vjenčani» (marié), te »vjenčano stanje» (l'état marié), a ova se tri pojma mogu definirati samo uz pomoć pojma braka čiju definiciju tražimo. Ako bismo ova tri pojma pokušali zamijeniti najbližim rodovima (muškarac, žena, ugovorom određeno stanje), tada bi definicija bila neadekvatna, to jest bila bi preširoka, jer možemo pretpostaviti postojanje i drugih takvih zajednica između muškarca i žene koje su društveno potvrđene i priznate, kojima se javno ugovaraju obaveze što ih propisuje društvo u kojem žive, npr. različitih poslovnih odnosa, zaruka i da ne nabrajamo dalje.

Međutim, iako se definicija F. M. Keesinga nije pokazala valjanom, jasno je da to nema težih posljedica za koncepciju jedne takve izložbe, jer svi mi manje ili više znamo prepoznati objekte i artefakte vezane uz instituciju braka, pa to znaju i organizatori izložbe; valjana definicija, dakle, može doći i naknadno, pa i uz pomoć šireg uvida u problematiku, kakav daje jedna takva izložba. Uostalom, neko tko nije etnolog mogao bi se s pravom zapitati i ovo: zašto W. van Nespen daje baš definiciju braka, a ne daje definicije ostalih dvaju pojmova o kojima govori (ljubav, folklorni aspekt). Čini mi se da bi mnogo bitnije i teže bilo definirati »folklorni aspekt« nego brak.

Van Nespen dalje ističe da je u obzir za izložbu uzeto i sve ono što vodi do realizacije bračne zajednice. Posebno vodi računa o dva inherentna aspekta pri formiranju svakog modela u kulturi; — materijalnom i duhovnom. Poziva se na opće mnjenje koje će se složiti s tim da izložba vezana uz folklor mora težiti prije svega vizualizaciji teme uz pomoć objekata jednako iz prošlosti kao i iz suvremenog života. Ti objekti predmet su daljeg razmatranja: utvrđuje se da oni pripadaju materijalnoj kulturi, ali su istovremeno odraz i produkt duhovnog; to duhovno nije prikladno za vizualizaciju, ali su prikladni pojedini običaji, npr. izmjena vjenčanih darova. Prisutnost tolikog broja zemalja omogućuje kom-

paraciju vanjskih struktura modela braka, kaže on, i pretpostavlja da bi se mnogi mogli čuditi koliko je mjesta dano nošnjama, i to suvremenim, pa kaže da se ne smije izgubiti iz vida odnos mode i društva. Nalazi da postoje određene konstante u svim zemljama: simbolika u dekorativnim motivima, komični ili satirični moment pasivnog muža, osuda braka iz interesa, jezik boja...

Kako su, piše W. van Nespen, ti objekti dio proslave najsvetijeg trenutka u ljudskom životu, svakto želi da se oni pojave u što ljepšem obliku. Kao posljedica toga izložba je u isto vrijeme izložba narodne umjetnosti u najširem smislu: »Objekt je artefakt u službi braka, što ga za sebe izrađuje prema tradicionalnim modelima određena društvena grupa, s intencijom da se stvori ljepota svojstvena grupi.«

Tu se javlja, čini mi se, niz problema koji su bitni za ovu izložbu, i ne samo za nju. Odnosi između etnologije i umjetnosti, između potrebnog predmeta i umjetničkog djela, to su pitanja koja se nameću svakom pri razgledanju neke etnografske zbirke, a posebno pri listanju kataloga jedne takve reprezentativne izložbe. Problem kriterija, valorizacije, izbora, sve je to još mnogo kompleksnije u »narodnoj« umjetnosti nego drugdje. Konačno, možemo se pitati i gdje je granica između »narodne« umjetnosti i one koja to nije; a ta je granica, izgleda mi, baš najsumnjivija u likovnim umjetnostima, jer su tu sredstva izražavanja gotovo sasvim ista, nema npr. kategorije usmenosti kao u književnosti. O tim razlikama misli i W. van Nespen, i završava svoj uvod ovim riječima:

»Estetske norme narodne umjetnosti nisu iste kao one umjetnosti uopće, gdje djelo jest ili bi moralo da bude individualno ostvarenje; naprotiv, narodna umjetnost jest umjetnost koja živi za društvo koje je stvara i zna je osjećati kao takvu i pomoću njega. Činjenica da su motivi, upotreba boja ili određeni oblici razumljivi za društveni sloj stanovništva koji ih upotrebljava izaziva kod tih ljudi osjećaj ponosa i zadovoljstva koji graniči s osjećajem ljepote. I treba se nadati da će svaki posjetilac moći napustiti ovu izložbu s istim osjećajem ljepote.«

Ivan LOZICA

ASPECTS DE LA VIE POPULAIRE EN EUROPE 1975, LE MASQUE DANS LA TRADITION EUROPÉENNE, Exposition organisée, du 13 juin au 6 octobre 1975, au Musée international du Carnaval et du Masque, à Binche; catalogue rédigé sous la direction de SAMUEL GLOTZ, Binche 1975, 474 str. + 159 tabli

Katalog je bogatiji tekstom nego ostala dva ovdje prikazana; podijeljen je na dva dijela. Prvi (1—331) sadrži uvodnu raspravu S. Glotza pod naslovom **Izvori tradicije maske u Evropi**, te dvadeset prikaza što su ih napisali stručnjaci zemalja sudionica ove izložbe o tradiciji maske u njihovim zemljama. Drugi dio knjige (331—471) katalog je izložbe.

S. Glotz u svom uvodu prvo govori o karnevalu, određuje mu glavna obilježja i trajanje, te primjećuje da nema karnevala bez maske, ali da je maska također obilježje i drugih svečanosti u Evropi. **Začudujuća je, kaže on, prostorna i vremenska raširenost maske;** mnogi narodi koji nisu poznavali i neke važne alate i oruđa poznavali su masku. Unatoč svim progonima i zabranama maska se održala sve do danas. U islamskim zemljama, međutim, maske (zbog zabrana) nisu toliko rasprostranjene, ali postoje izuzeci koji slijede stari agrarni kult (Aid el Kebir, Visoki Atlas u Maroku itd.). Ima jedna veza, a ta je veza magijsko-religiozne prirode, koja povezuje upotrebu maske u raznim dijelovima svijeta, unatoč specifičnim razlikama. Mnogi primjeri pokazuju sakralni karakter maske, njenu povezanost s kulturnim životom. Maska se javlja rano, među prvim svjedočanstvima ljudskim, na pećinskim crtežima iz prethistorije, jednako u Evropi kao i u Africi, u Sahari, u drevnoj Americi. U Egiptu su postojale i ritualne maske osim onih na mumijama — maskirani svećenici predstavljali su pojedina božanstva; maske su poznavali i u drugim mediteranskim civilizacijama (Cipar, Palestina, Grčka — sve to Glotz ilustrira primjerima). Antička Grčka poznavala je maskirane plesove, kulturne ceremonije u kojima su sudjelovale maskirane osobe. Izgleda, kako kaže S. Glotz, da je